

Początki ruchu hospicyjnego w Polsce

The beginnings of the hospice movement in Poland

Jolanta Stokłosa*

*na podstawie materiałów archiwalnych Towarzystwa Przyjaciół Chorych „Hospicjum im. św. Łazarza”

*Ci, którzy odchodzą,
Ból, który nie mija, zdaje się wypełniać dni i noce,
Bezsilność, coraz to nowe upokorzenia, obojętność otoczenia,
Bezradni, rozpaczeni bliscy...
Na ogół staramy się o tym nie myśleć
Staramy się zapomnieć, że i nas to może spotkać.
Może pora dziś spojrzeć prawdzie w oczy?
Nauka nie usunie konieczności śmierci,
Lecz nasza solidarność w stosunku do umierających może
Przynieść ulgę, pomoc i spokój.
Można zapobiegać bólowi.
Można oszczędzić upokorzeń.
Można SKUTECZNIE WSPÓŁCZUĆ UMIERAJĄCYM!*

Komisja Formacji i Informacji 1984 r.

Idea hospicyjna, która zrodziła się w wyniku rozmów prowadzonych przez Dawida Taśmę i Cicely Saunders w 1947 r. w jednym z londyńskich szpitali, zaistniała po raz pierwszy w Polsce w Zespole Studyjnym Kościoła Arka Pana w Krakowie w Nowej Hucie w latach 70. ubiegłego stulecia.

W maju 1972 r. ks. kardynał Karol Wojtyła zwołał Synod Krakowski w celu przybliżenia wiernym Archidiecezji Krakowskiej prac Soboru Watykańskiego II. Powstałe w wyniku prac Synodu parafialne Zespoły Studyjne brały w nim czynny udział poprzez organizowanie spotkań, których tematem były zagadnienia dotyczące m.in. apostołstwa miłości i duszpasterstwa chorych, prowadzenia dyskusji oraz wysyłania opracowanych wniosków do Komisji Głównej.

Synodalny Zespół Studyjny Arki Pana powstał z inicjatywy ks. Józefa Gorzelanego – proboszcza kościoła Arka Pana w Nowej Hucie, i red. Haliny Bortnowskiej, współpracującej z „Tygodnikiem Powszechnym” i wydawnictwem ZNAK. Pierwsze zebranie Zespołu odbyło się 18 listopada 1972 r.

Praca w zespole polegała na rozważaniu Pisma Świętego, wymianie poglądów, zwiedzaniu zabytków Krakowa oraz organizowaniu spotkań z grupami ludzi o różnych wyznaniach, przyjeżdżających z Pol-

ski i ze świata, aby pomóc przy budowie kościoła. Jednym z zadań Zespołu spotykającego się raz w tygodniu było wspólne czytanie Pisma Świętego. Pewnego dnia członkowie Zespołu, rozważając modlitwę Chrystusa w Ogrodzie Oliwnym, zapytali ks. prałata Józefa Gorzelanego, jak dzisiaj można czuwać z Chrystusem. Uznano, że czuwanie winno być realizowane przez bycie z nieuleczalnie chorymi. Podczas dalszych spotkań analizowano przede wszystkim praktykowanie czynnej miłości i stosowanie skutecznego współczucia. Problem wyrażania miłości stał się ważnym punktem na drodze prowadzącej do powstania Hospicjum.

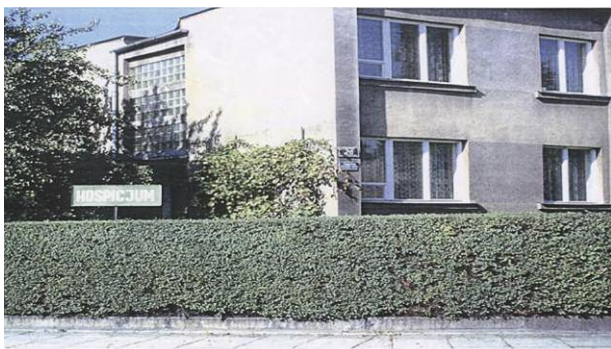
Udział w pracach Synodu Krakowskiego oraz realizacja zadania dotyczącego praktykowania skutecznego współczucia zaowocowały bezinteresownym włączeniem się w pomoc personelowi na Oddziale Chorób Zakaźnych Szpitala im. S. Żeromskiego w Nowej Hucie, którego ordynatorem był Stanisław Kownacki. Członkowie Zespołu służyli nie tylko pacjentom oddziału szpitalnego, lecz także chorym, którzy zostali wypisani ze szpitala. Członkowie Zespołu Studyjnego Arki Pana uważali, że obcowanie z chorymi i służenie im to najszlachetniejsza szkoła dla odczytania sensu swego istnienia i niesienia czynnego miłosierdzia.

Fot. 1. Pierwszy Zarząd, od lewej: dr Jan Deszcz, Janina Lewandowska, ks. Józef Gorzelany, Janina Kujawska-Tenner, Halina Bortnowska, Marian Anczyk, Teresa Rawczyńska, Julian Blicharski [z archiwum Towarzystwa]

Ten pierwszy zespół wolontariuszy hospicyjnych w Polsce opierał swoją działalność na zasadach zapisanych i realizowanych przez Hannę Chrzanowską w latach 60. XX w. w Krakowie. Pomoc osobom przewlekle i terminalnie chorym w ich domach rodzinnych Hanna Chrzanowska realizowała wraz z członkami zespołów pielęgniarstwa parafialnego, które powstawały w parafiach z inicjatywy ks. kardynała Karola Wojtyły.

W 1978 r. do Polski przybyła dr Cicely Saunders – twórczyni pierwszego na świecie nowoczesnego hospicjum w Londynie i światowego ruchu hospicyjnego. W trzech miastach: Gdańsku, Warszawie i Krakowie, wygłosiła dla lekarzy wykłady o opiece hospicyjnej i leczeniu bólu nowotworowego. Jej wystąpienie w krakowskim Instytucie Onkologii spowodowało, że lekarze z tej placówki zainteresowali się ideą hospicyjną. Podczas pobytu w Krakowie spotkała się również z członkami Zespołu Synodalnego w Arce Pana. W wyniku tego spotkania pojawiła się inicjatywa odwiedzin nieuleczalnie chorych, będących u kresu życia, wypisywanych z Instytutu. Pracownicy Instytutu – dr Maria Leńczyk oraz dr Wiesław Stefański –

Fot. 3. Dom przy ul. Wężyka w Krakowie – siedziba Towarzystwa w latach 1986–1996 [z archiwum Towarzystwa]

Fot. 2. Doktor Jan Deszcz i mec. Jolanta Ostrowska-Jaźwiecka prowadzą VI Walne Zebranie Członków Towarzystwa [z archiwum Towarzystwa]

rozpoczęli w 1980 r. wolontaryjne wizyty domowe u tych chorych.

Przemiany życia społecznego, jakie nastąpiły po powstaniu w 1980 r. ruchu „Solidarność”, były impulsem do powołania stowarzyszenia, które przejęło od Zespołu Synodalnego organizowanie i prowadzenie opieki dla chorych oraz podjęło się budowy domu hospicyjnego. 2 marca 1981 r. odbyło się zebranie założycielskie Towarzystwa Przyjaciół Chorych „Hospicjum”, które zostało zarejestrowane 29 września 1981 r. Prezesem pierwszego Zarządu została doc. dr hab. Janina Kujawska-Tenner.

Plac budowy, przekazany w wieczyste użytkowanie przez Miasto Kraków w 1982 r., i projekt wykonany przez architekta Wojciecha Pietrzyka w 1984 r. długo

Fot. 4. Pierwszy kapelan Towarzystwa – ks. Stanisław Maślanka, prowadzący szkolenie dla wolontariuszy [z archiwum Towarzystwa]

czekały na realizację domu – hospicjum. W 1990 r. nadzedł czas budowy, którą ukończono 14 grudnia 1996 r.

Rozpoczęta w latach 70. postęga pacjentom na Oddziale Chorób Zakaźnych w Szpitalu im. Stefana Żeromskiego oraz w domach chorych była kontynuowana w powołanym przez Zarząd w 1982 r. Zespole Opieki Hospicyjnej Towarzystwa. Jego celem było wolontaryjne opiekowanie się terminalnie chorymi w domach rodzinnych. Ustalono, że na początku działalności Zespołu ograniczy się do opieki nad kilkoma chorymi z Krakowa. W skład Zespołu wchodził lekarze, pielęgniarki oraz członkowie Towarzystwa, którzy przeszli odpowiednie szkolenie, aby móc świadczyć tego rodzaju postęgę. W 1994 r., na trzecim zjeździe ruchu hospicyjnego w Krakowie, dr Maria Leńczyk powiedziała: *Samarytańska idea hospicjum spotykała się u wszystkich, z którymi rozmawialiśmy, z pełną akceptacją. Wprowadzenie jej w życie nie było jednak proste. Początkowo prace Zarządu ukierunkowane były na budowę domu – hospicjum. Równoległe zaczęliśmy jednak przygotowywać ludzi wyrażających chęć poświęcenia się pracy przy terminalnie chorym. W zimie 1982/1983 zorganizowano pierwsze szkolenie dla wolontariuszy.*

Początkowe lata opieki nad chorym realizowanej przez Towarzystwo to czas bezinteresownej zespołowej działalności. Na zebraniu Zarządu, w grudniu 1982 r., odbyła się dyskusja na temat szkolenia wolontariuszy. Postanowiono, że działania będą prowadzone w dwóch etapach. Pierwszym będzie rekrutacja osób i ich szkolenie, a drugim – zorganizowanie i prowadzenie opieki. Zwrócono uwagę na przygotowanie opiekunów, nie tylko teoretyczne, lecz także praktyczne – przy łóżku chorego. Funkcję koordynatora Zespołu powierzono Teresie Rawczyńskiej.

Na zebraniu Zarządu 17 października 1985 r. ustalono zasady działalności Zespołu Opieki Hospicyjnej. Za najważniejsze uznano: ukończenie kursu, odpowiednią postawę etyczną oraz pozyskanie lekarzy i pielęgniarek środowiskowych. Postanowiono przygotować ulotkę dla pacjentów i ich rodzin zawierającą informacje o wolontariuszu oraz zakresie jego czynności. W treści ulotki zamieszczono informację o bezpłatności opieki oraz spełnianiu jej bez wyręczania pielęgniarek środowiskowych. Sporządzono wzór upoważnienia dla wolontariuszy. Podjęto również decyzję o ubezpieczeniu wolontariuszy od odpowiedzialności cywilnej.

28 października 1985 r. odbyło się kolejne zebranie Zespołu Opieki Hospicyjnej, na które przybyło ok. 30 osób. Przedmiotem dyskusji była forma pracy i organizacja Zespołu oraz projekt regulaminu wolontariusza. Zdecydowano, że zebrania będą się odbywały co dwa miesiące.

Kursy dla wolontariuszy – opiekunów chorych, do 1986 r. organizowano w przychodni konsultacyjnej Instytutu Onkologii przy ul. Gancarskiej 11, nato-

miast w latach 1986–1996 w siedzibie Towarzystwa przy ul. Wężyka 28. Wykłady prowadzili zaproszeni lekarze lub inni pracownicy służby zdrowia, a ćwiczenia praktyczne – piel. mgr Janina Tippe-Piątkowska i piel. dypl. Maria Sacha.

Sprawy organizacyjne opieki zostały zakończone w 1986 r. i Zespół zaczął już regularnie posługiwać chorym, włączając w swoje szeregi wolontariuszy, którzy ukończyli kursy w poprzednich latach. Opieką objęto 31 chorych. W ramach specjalnych dyżurów udzielano porad rodzinom osób chorych terminalnie (ponad 120 porad rocznie).

W 1993 r. Zarząd powołał niepubliczny zakład opieki zdrowotnej, zarejestrowany w rejestrze Wojewody pod nazwą „Poradnia Leczenia Bólu i Opieki Paliatywnej”. Przez pierwsze półrocze 1993 r. Poradnia działała na zasadach wolontariatu, a następnie – w wyniku zwiększonej liczby chorych – Towarzystwo podjęło decyzję o zatrudnieniu lekarzy i pielęgniarek. W pracę Poradni włączani byli wolontariusze Zespołu Opieki Hospicyjnej. W 1998 r., po zakończeniu budowy domu, opieka hospicyjna poszerzona została o opiekę stacjonarną (30 łóżek).

Prowadzona od 30 lat przez Towarzystwo Przyjaciół Chorych „Hospicjum im. św. Łazarza” opieka hospicyjna wpisała się już na stałe w pejzaż Krakowa. Pomoc świadczona chorym i ich rodzinom jest profesjonalna i wysoko oceniana przez osoby z niej korzystające. Rodziny chorych w swoich listach do Zarządu podkreślają *czułą, pełną taktu i zrozumienia postawę personelu wobec umierającego człowieka, połączone z profesjonalną wiedzą medyczną.*